

РОТАРИ ДИСТРИКТ
2482 - България

ЗОНТА ДИСТРИКТ
30 АРЕА 05 - България

НАРОДНИТЕ БУДИТЕЛИ И АЗ

под патронажа на Президента на България Румен Радев

НАЦИОНАЛЕН ПРОЕКТ НА РОТАРИ И ЗОНТА „НАРОДНИТЕ БУДИТЕЛИ И АЗ“

СПИСЪК НА БЕЛЕЖИТИ БЪЛГАРИ И НАРОДНИ БУДИТЕЛИ

1. Любен Карвелов (1834-1879)

Обществено-политически и книжовен деец, създател и ръководител на Българския революционен централен комитет (БРЦК). Издава свой революционен вестник („Свобода“). През есента на 1869 г. създава в Букурещ Българския революционен централен комитет (БРЦК), по-късно изготвя и първите му програмни документи, в които застъпва идеята за освобождение на България чрез революционни средства. Защищава изграждането на демократично общество. Издава в. „Независимост“, сп. „Знание“. Автор и преводач на десетки стихотворения, статии, фейлетони, разкази, повести („Маминото детенце“, „Българи от старо време“) Един от най-талантливите български писатели и вестникари.

2. Иван Вазов (1850-1921)

Класически български писател, поет и драматург. Патриарх на българската литература. Творчество му отразява на две исторически епохи – Възраждането и следосвобожденска България. Учи в родния си град Сопот, в Калофер и в Пловдив. В Браила живее за кратко време с хъшовете. Насочва се към патриотично-граждански теми. Работи като учител и преводач, включва се в различни родолюбиви начинания - преди и след Освобождението, за кратко е министър на просвещението. Но основното му призвание - писателството - дава облика на живота му. Създава първия български роман "Под игото" (1894), разкази, повести, комедии, пътеписи, поеми... Пише литературна критика, мемоари, стихове за деца и др.

3. Захари Стоянов (1850-1889)

Български революционер, политик и писател и публицист. Участник в Старозагорското и водач през Априлското въстание. Автор на мемоарната книга „Записки по българските въстания“. Захарий Стоянов ръководи организацията на Съединението. След Освобождението е народен представител и председател на НС (1888-1889). Публицистиката на Захари Стоянов се отличава с полемична острота и борбен, настъпателен дух. Основната творческа дейност на Захари Стоянов е свързана с мемоарно-биографичните произведения. Като мемоарист, биограф и белетрист той се движи в тематичната територия на близкото революционно минало.

4. Алеко Константинов (1863-1897)

Български писател, публицист, пътеписец, общественик и основател на организираното туристическо движение в България. Завършва право в Новоросийския университет в Одеса (1885). Алеко Константинов развива активна обществена дейност. Той е училищен настоятел, член на Върховния македонски комитет, на настоятелството на дружество „Славянска беседа“, на Българското народообразователно дружество, на Дружеството за насърчаване на изкуствата, на Музикалното общество, на Театралния комитет. Автор е на „Бай Ганьо“, фейлетони, очерци и разкази.

5. Захарий Зограф (1810-1853)

Възрожденски художник и иконописец, представител на Самоковската школа. Учи в Самоков, а след това живее и работи в Пловдив. През 1844 г. е в Рилския манастир, а по-късно – в Троянския и Преображенския манастир (1847-1849).

Майсторството е увековечено в стенописите на църквата „Св. Св. Константин и Елена“ в Пловдив и в църквата „Св. Николай“ в Бачковския манастир, както и в Рилския, Троянския и Преображенския манастири. Автор е на портрета на Неофит Рилски (1838), както и на десет автопортрета. През 1852 г. изографисва старинен храм в Света гора. Умира през 1853 г. в Самоков.

6. Паисий Хилендарски (1722–1773)

Народен будител, един от основателите на българската национална идея. Около 1745 г. Паисий отива в Хилендарския манастир, където приема монашество. Около 1760 г. Паисий Хилендарски започва да работи върху историческото си съчинение „История славянобългарска“(1762) - първото произведение на новата българска литература и историография. С идеите си за просвета, духовна самостоятелност и политическо освобождение Паисий поставя основите на духовната пробуда и националната еманципация на българите. Известни са около 60 ръкописни преписа и преправки на Паисиевата история.

7. Георги Раковски (1821 - 1867)

Идеолог, стратег и организатор на българското националноосвободително движение, публицист, писател, историограф и етнограф. участва най-активно в борбите за църковна и политическа свобода на българите. Организира Първа българска легия (1862). Обосновава тактиката и идеологията на четническото движение в „Привременен закон за народните горски чети за 1867-о лето". Културно-историческите му възгледи се изявяват в неговата публицистика. Отдава целия си живот на делото: издава вестници („Дунавски лебед“), пише поемата „Горски пътник" (1857), „Няколко речи о Асеню първому..." и др. търси съюзници сред съседите и в Европа. Наречен е " бащата на революцията ".

8. Васил Левски (1837-1873)

Васил Иванов Кунчев, известен като Васил Левски и Апостола на свободата, е идеолог и организатор на българската национална революция, основател на Вътрешната революционна организация (ВРО) и на Българския революционен централен комитет (БРЦК), български национален герой. Създадената от Левски Вътрешна революционна организация е основата, на която стъпват организаторите на Априлското въстание. Това въстание и последвалата Руско-Турска война, довеждат до възстановяване на държавата България на европейската карта. През 1858 става монах под името Игнатий. Участва в I българска легия (1862). Учител (1864-67) във Войнягово, Карловско, и Еникьой, Добруджа; знаменосец (1867) в четата на П. Хитов. През есента на 1867 и пролетта на 1868 е в Белград във II българска легия. С помощта на "Българско общество" предприема 2 обиколки из България - 1 дек. 1868 - февр. 1869 и май-авг. 1869. Основва първите революционни комитети. През 1870-72 изгражда Вътрешната революционна организация с ръководен център Привременно правителство в Ловеч. Получава специално "упълномощие", напуска Букурещ и продължава апостолската си дейност. Осъден на смърт и обесен.

9. Христо Ботев (1848-1876)

Поет революционер, деец на българското националноосвободително движение. Роден е в семейството на учителя Б. Петков. Учи в родния си град, по-късно, с помощта на Найдено Геров през 1863 г. продължава образованието си в Одеса. В Русия прави първите си поетични опити, а през 1865 г. напуска гимназията и се свързва с руските революционни среди. Учителства в с. Задунаевка, Бесарабия, а през 1867 - в родния Калофер. Емигрант е във Влашко, където се сближава със Стефан Караджа, Хаджи Димитър, Васил Левски, Стефан Стамболов, Любен Каравелов и др. Преподава последователно в българското училище в Александрия и в Измаил. След 1871 г. се отдава на журналистическата дейност. Ботев е преводач и автор на безсмъртни поетични слова. Издава в. „Дума на българските емигранти", в. „Будилник", в. „Знаме", в. „Нова България"; сътрудничи в „Свобода", „Независимост", „Тъпан" и др. Участва в дейността на Българския революционен централен комитет (БРЦК), в т. ч. и като негов ръководител. Водач на чета от 200 души, с която на 17 май 1876 г. слиза от кораба „Радецки" близо до с. Козлодуй. След тежки боеве загива в подножието на вр. Камарата, Врачанско.

10. Св. Цар Борис I Михаил (852 - 2 май 907)

Хан (852-864) и княз (864-889), син на хан Пресиян. След идването си на престола Борис I водил миролюбива политика със съседните държави. През 862 влязъл в съюз с Людовик Немски, насочен против Великоморавия, и изразил желание да приеме християнството от Римокатолическата църква. Това срещнало острата реакция на Византия. Тя успяла да привлече на своя страна Великоморавия, Хърватско и Сърбия и организираща коалиция против България. В избухналата през 863 война българските войски били разгромени и Борис I бил принуден да поиска мир. Византия се съгласила, при условие че той приеме християнството от Цариград. Поставен в безизходно положение, през 864 българският владетел и неговият двор се покръстили в Плиска. Борис I приел християнското име Михаил и титлата княз. Налагането на християнството като държавна религия в България срещнало съпротивата на част от болярството, което се вдигнало на бунт. Борис I го потушил с голяма жестокост. От друга страна, през 886 Борис I приел в България учениците на братята Кирил и Методий, прогонени от немското духовенство от Великоморавия, и им създал благоприятни условия за разпространяване на славянската азбука и култура в българските земи. По този начин българският владетел не само поставил сериозна преграда пред византийското църковно (а заедно с това и политическо) влияние, но създал и благоприятни условия за утвърждаване на славянската култура в българските земи. През 889 Борис I се оттеглил от активна дейност и отишъл в манастир.

11. Цар Симеон Велики (864/865 - 927)

Симеон I Велики е български владетел, управлявал България от 893 до 927 г. по време на Първата българска държава. Успешните войни на Симеон срещу Византия и сърбите довеждат до временно разпростиране на България върху по-голямата част на Балканския полуостров и господство в югоизточна Европа.

По време на царуването на Цар Симеон Велики България достигнала своето най-голямо политическо, военно и културно могъщество: тя опирала на 3 морета - Черно, Бяло и Адриатическо; С. I имал титла и положение, равностойни на византийския василевс. Той бил вторият владетел след Карл Велики, който придобил титла, равнозначна на тази на византийския император; българската църква си извоювала автокефалност; България се превърнала в духовен център на славянския свят; втората българска столица - Велики Преслав, станала един от основните културни центрове на Югоизточна Европа и град, който по великолепието съперничел на Цариград. Симеоновото царуване е и период на културен разцвет, наречено Златен век на българската култура.

12. Петко Р. Славейков (1827-1895)

Ярък и самобитен български книжовник – фолклорист и преводач, просветенец. Работи като учител в Търново, включва се в църковната борба, заради което е изгонен от града. Учителства в Бяла и Пиперково, Русенско, в Севлиево, Ловеч, Плевен, Враца и Трявна. Преподава по взаимноучителния метод в Търново, Трявна, Ески Джумая и Варна. Славейков е журналист, книгоиздател, редактор на в. "Гайда" в. "Македония", сп. "Читалище", "Пчелица", "Ружица", сътрудничи на всички тогавашни цариградски издания. По време на Априлското въстание е арестуван. Взема активно участие в Руско-турската война като разузнавач. Председател е на Второто ОНС и Министър на просветата, Министър на вътрешните работи (1880 г.), учителства в Пловдивската гимназия. Остава историко-патриотични поеми, статии, басни, фейлетони, епиграми, любовна лирика, спомени. Полага основите на нашата детска литература и обогатява българския фолклор и филология.

13. Д-р Петър Берон (ок. 1795-1871)

Български учен енциклопедист, просветител, реформатор на учебното дело в България. Учи в Букурещ; посещава лекции по философия в Хайделберг. Завършва медицина в Мюнхен с докторска дисертация. Владее 9 езика, пише на 6. Издава на френски, немски и английски език 24 научни съчинения, събрани в 32 тома. Създава първата натурофилософска система, изложена в седем томното му съчинение „Панепистимия“ („Всенаука“) (1861-1867). Съставя първия български светски учебник - „Буквар с различни поучения“ (1824), популярен под името „Рибен буквар“. Застъпва се за въвеждане на взаимното обучение и на звучния метод при усвояване на четенето. Разработва въпроси от областта на метеорологията, физиката, химията, астрономията, математиката.

14. Васил Априлов (1789-1847)

Изтъкнат обществен и просветен деец. Един от инициаторите за създаването на Габровското взаимно училище - първото новобългарско светско училище (1835). Привърженик на руското културно влияние сред българите, участва в превръщането на Одеса в един от центровете за подготовка на българската интелигенция. Автор на „Българските книжници или на кое словенско племе собствено принадлежи кириловската азбука?“ (1841), „Денница на новобългарското образование“ (1841) и „Допълнение к книге: „Денница...“ (1842), „Болгарские грамоты“ (1845) и „Мисли за сегашното българско учение“ (1847) и др.

15. Константин Величков (1855-1907)

Книжовник, драматург, писател, поет, преводач и литературен критик. Завършва Цариградския лицей. Учител по български и френски език, история и география в Пазарджик, председател на читалище "Възраждане" в града. Участва активно в подготовката на Априлското въстание (1876). След Освобождението следва живопис във Флоренция; преподавател по френски език в българските гимназии в Солун, и Цариград. Министър на просвещението (1894-1897), Действителен чл. на БКД. В Пловдив развива усилена литературна дейност: пише драми, повести и разкази, статии, стихове и др. С Иван Вазов съставят двутомна "Българска христоматия" (1884), която за пръв път запознава читателите с редица от шедьоврите на европейските литератури; голяма част от преводите е дело на Величков. Заедно с Вазов редактира на сп. "Наука"; съосновател на едно от първите чисто литературни издания в България - сп. "Зора" (1885). Освен "Божествена комедия" от Данте Алигиери Величков превежда Софокъл, Теокрит, Хораций, Фр. Петрарка, Т. Тасо, У. Шекспир, Молиер, Х. Хайне, А. С. Пушкин, Н. А. Некрасов и др.

16. Софроний Врачански (1739-1813)

Бележит възрожденски писател, общественик, просветител, родоначалник на новобългарската литература и строител на новобългарския книжовен език. В продължение на 30 години е духовник, учител и книжовник в гр. Котел. Негов е първият препис (1765) на Паисиевата история. Съставя два ръкописни нравоучителни сборника (наречени видински); отпечатва преводно-компилативния сборник „Кириакодромион, сиреч Неделник“ (1806) - първата печатна книга на новобългарски език; създава първата светска художествена творба в нашата литература - автобиографията „Житие и страдания грешнаго Софрония“, отпечатана за първи път от Георги Раковски във в. „Дунавски лебед“ през 1861 г.

17. Райна Княгиня (1856-1917)

Българска национал революционерка, учителка. Родена в Панагюрище. Учи в родния си град и в девическото училище в Стара Загора при А. Тошева. През 1874 става учителка в Панагюрище. Една от основателките на женското дружество "Китка" в родния си град. По време на Априлското въстание 1876 носи на кон извезаното от нея и тържествено осветено от поп Груьо знаме на шествието в Панагюрище (поради което е наречена "Княгиня"). При потушаване на въстанието е арестувана и изпратена в Пловдивския затвор. Освободена след намесата на европейски консули в Пловдив. През август 1876 заминава да учи в Русия през Цариград с паспорт под чуждо име. Завръща се в България през 1879 и става директор на девическия пансион в Търново. През 1882 е назначена за акушерка в Панагюрище, а по-късно - в София. Написала книгата "Райна княгиня(Автобиография)", издадена през 1935 (посм.).

18. Георги Бенковски (1843-1876)

Гаврил Груев Хлътев е името на легендарния копривщенец, завоювал своето място в националната ни история като един от ръководителите на Априлското въстание. През 1866 г. е влиятелен абаджия, търгува в Мала Азия, пътува из различни райони на Османската империя. Към средата на 70-те години на XIX в. Се озовава в Букурещ, където се включва в дейността на революционната организация. Участва в подготовката на Старозагорското въстание (1875 г.) и е включен в групата на Стоян Заимов, която трябва да подпали Цариград, за да привлече вниманието на великите сили към българския въпрос. В Цариград получава паспорта на поляка Антон Бенковски и с тази фамилия остава в историята. Бенковски е участник в работата на Гюргевския комитет и е определен като един от апостолите на IV революционен окръг. По време на подготовката на Априлското въстание показва блестящи качества на организатор – изгражда революционни комитети, тайна поща, набавя оръжие, а в дните на борбата създава хвърковатата чета, с която води сражения с редовни османски войски.

19. Св. Първоучители Кирил и Методий (ок. 827-869 / ок. 815-885)

Св. Кирил е славянски просветител, създател на славянската азбука, основоположник на славянската и българската литература. Главни източници за живота и делото му са Италианската легенда и Пространното житие на Кирил. Константин-Кирил Философ учи в Магнаурската школа в Цариград, има отлични познания по философия и граматика. През 851 пътува при сарацините в Арабия с дипломатическа и проповедническа мисия в защита на християнството. В края на 860 заедно с брат му Методий е изпратен от византийския император с църковна и дипломатическа мисия при хазарите. Константин-Кирил Философ създава глаголицата. На духовен събор във Венеция Константин-Кирил Философ защитава правото на всеки народ на писменост и богослужение на своя език. Поканени от папата, братята пристигат в Рим (края на 867), където папа Адриан II утвърждава славянските богослужбени книги и литургия и ръкополага славяни за свещеници и дякони. В началото на 869 Константин-Кирил Философ се разболява, приема монашеството и името Кирил. Константин-Кирил Философ превежда църковни книги, с което поставя началото на българската и славянската писменост. Делото на славянските първоучители достига най-голям разцвет в България, продължено е от техните ученици Климент Охридски, Наум Охридски и Ангеларий.

20. Св. Климент Охридски (840-916)

Един от най-известните и талантливи ученици на Кирил и Методий. Участва активно във Великоморавската им мисия. През 867-869 г. е заедно с тях в Рим, където е ръкоположен за свещеник. След смъртта на Методий е прогонен от Великоморавия и намира убежище в България. Съществуват известия, според които именно той създава кирилицата в България. Княз Борис I го изпраща в областта Кутмичевица (югозападна Македония) за учител. Престоюва там около 30 години и подготвя хиляди ученици. Климент Охридски се проявява като писател още във Великоморавия. Смята се за автор на двете пространни жития на Кирил и Методий, написал е много похвални слова (около 75). Открити са негови стихотворни творби, написани в акростих.

21. Неофит Рилски (1793-1881)

Виден възрожденски деец, духовник, книжовник, пръв новобългарски учител. Възпитаник на Рилския манастир, а след това продължил образованието си в гръцки училища в Мелник и във Велес. След 1828 г. е секретар на самоковския владика Игнатий Рилски. Учи в Казанлък, а през 1834 г. е в Букурещ, където се запознава с Бел-Ланкастерската сисема и я прилага в новото Габровско училище, открито на 2 януари 1835 г. Учителства в Копривщица, а после – в Стара Загора и на о-в Халки. От 1860 до 1864 г. е игумен на Рилския манастир. Автор е на редица педагогически съчинения: "Българска граматика" (1835), "Таблицы взаимоучителни" (1835), "Краснописание" (1837), "Христоматия славянского языка" (1852), "Словар на българския език, изтълкуван от църковно-славянски и гръцки език" (1875) и др. В историята на българското образование влиза не само с въвеждането на взаимоучителната система, но и като радетел за обучение на говорим български език.

22. Христо Г. Данов (1828-1911)

Пловдивски учител, книжовник и издател. Помощник-учител в Пловдив (1849). Основава първото неделно училище в Стрелча (1850). От 1854 г. е Учител в школото на Найден Геров (1854). Основава класно училище и читалище в родния си град Клисура. През 1857 г. с учителя Ячо (Йоаким) Трувчев и книговезеца Нягул Бояджийски учредява „Дружествена книговезница“, прерастнала в книжарница и издателство „Книгоиздателство Хр. Г. Данов и с-ие“ (1862). Като съдружник се включва и Йоаким Груев. Основават се клонове в Русе, Велес, София и Лом. От 1878 г. започва да издава първия общобългарски вестник „Марица“. Приет е за дописен член на Българското книжовно дружество (1881) година. През 1882 г. става народен представител в Областното събрание на Източна Румелия. Кмет е на гр. Пловдив от 1 февруари 1897 до 2 юли 1899 г, като отказва да получава заплата. По време на неговия мандат е изработен първият градоустройствен план на Пловдив от архитект Йосиф Шнитер.

23. Добри Чинтулов (1822-1886)

Народен учител и поет, създател на революционна и патриотична лирика. Учи в гръцкото училище, защото тогава не само в Сливен, а по-късно и в Букурещ при учителите братя Христиди, гърчещи се българи. Завършва в Одеса като стипендиант уездното (околийското) училище, което тогава се състояло от четири класа - по две години за всеки клас. След това завършва и семинарията и през 1850 г. се връща в България. Учителствува в Сливен и в Ямбол като главен учител (1850-1861) и отново в Сливен - непрекъснато до 1871 г., когато е избран от Сливен за представител в Цариград при изработването на екзархическия устав. След завръщането си от Цариград Чинтулов отново учителствува, а по-късно сам напуска, поради проблеми със зрението. След Освобождението, до края на живота си получава пенсия.

24. Найден Геров (1823-1900)

Български книжовник, езиковед, учител и общественик. Автор е на „Речник на българският език с тълкуване речити на български и руски“ (1895–1904). Учи в гръцко училище в Пловдив и при Неофит Рилски, по чието настояване заминава за Одеса, където завършва Ришельовския лицей (1845). Приема руско поданичество, завръща се в Копривщица, където преподава в откритото от него двукласно училище „Свети Кирил и Свети Методий“ (1846–1850). Взема активно участие в борбата срещу фанариотското духовенство. Публикува статии в периодичния печат в защита на българските национални интереси. По време на Кримската война от 1853–1856 г. подпомага национално-освободителното движение и полага грижи за учебното дело. Вицеконсул на Русия в Пловдив (1857). По време на Априлското въстание от 1876 г. развива дейност в защита на българския народ.

25. Йоаким Груев (1828-1912)

Български просветител, учител, педагог и преводач. Учи в родния си град Копривщица при Неофит Рилски. В продължение на 20 години преподава в Копривщица и в Пловдивското класно българско училище, което по негово време е най-прочутото училище в България. Негови ученици са Тодор Каблешков, Иван Вазов, Константин Стоилов. През 1884 г. става редовен член на Българското книжовно дружество, днес БАН. След Съединението е помощник-комисар в Южна България. Автор на голям брой учебници по различни предмети. През 1858 г. предлага да се празнува 24 май - Кирил и Методий - като празник на българските ученици. Превежда и е отпечатва два учебника по физика - на А. Гано и на Д. Шуберт.

26. Даскал Ботьо Петков (1815-1869)

Възрожденски просветен и обществен деец, преводач, баща на Хр. Ботев. Роден в Карлово. Образованието си получил при Р. Попович, в гръцкото училище в Пловдив и в Духовната семинария в Одеса. След завръщането си в България е учител в Калофер и Карлово. Сътрудничи и на редица издания по езикови и църковни въпроси. Занимава се и с преводаческа дейност от руски и гръцки език.

27. Бачо Киро Петров (1835-1876)

Възрожденски учител, книжовник и революционер историк, читалищен деец и фолклорист. Участва в българското национално революционното движение. Председател е на революционния комитет в Горни турчета. По време на Априлското въстание Бачо Киро става един от организаторите и подвойвода на четата на Поп Харитон и Христо Караминков. Участва в сраженията при Дряновския манастир но след десетдневна обсада четата, в която участва, е разбита. Бачо Киро е изправен пред съд в Търново, където е обесен. Автор е на драмата „Сиромаш Танчо“, както и на пътеписни бележки

28. Васил Друмев (1840-1901)

Разностранен деец на Българското възраждане. Писател, общественик, духовник. Председател на Българското книжовно дружество (1898). Учи във Шумен при Сава Доброплодни и Сава Филаретов, а по-късно продължава във Одеската духовна семинария. Участва в Първата българска легия, след което се връща в Украйна и продължава духовното си образование в Киев. Там е положен за йеродякон, последователно заема висши духовни длъжности. През 1884 г. е ръкоположен за търновски митрополит под името Климент Търновски. На два пъти (1879 – 1880 г. и 1886 г.) е министър-председател на България. Автор е на повестта „Нещастна фамилия“, на драмата „Иванко, убиецът на Асеня I“ и други. Родоначалник на съвременната българска белетристика.

29. Матей Преображенски Миткалото (1828-1875)

Светското му име е Моно Петров Кънев. Първоначално е послушник в Дряновския манастир. Участва в Първата българска легия, ръководи чета в България, след което от 1864 работи като пътуващ книжар. Разпространява жития на светци и други християнски книги, но между тях и различни произведения, имащи за цел да разбудят българското самосъзнание, като „История славяноболгарская“, „О Асеню Перваго“ и други. Активно подпомага местното население в различни културни мероприятия: назначава селски учители, поставя театрални пиеси, организира земеделски сдружения, издава собствени книги и др. Развива активна обществена дейност. Създава читалища, земеделски дружества в търновските села Михалци, Лесидрен, Ново село. Самобитен конструктор – създава самодвижеща се мелница и водна

помпа. Участник в революционните борби на българския народ и близък съратник на Васил Левски, Ангел Кънчев и Стефан Стамболов.

30. Антим I (1816-1888)

Духовник, първият български екзарх, обществен и политически деец. Роден в Лозенград (дн. в Турция). Учи последователно в Коручешменското училище в Цариград, в Богословското училище на о. Халки и в Духовната академия в Москва. През 1861 е ръкоположен за варненско-преславски, а през 1868 – за видински митрополит. Провежда борба за независима българска църква, отхвърля каноническото подчинение на Цариградската патриаршия, обявява се и срещу унията. През 1871 е избран за чл. на Временния съвет на Българската екзархия, а на 16 февр. 1872 за български екзарх. По време на Априлското въстание 1876 защитава българския народ, поради което турското правителство го заточава в Мала Азия. Освободен през 1878, той отново заема екзархийския си пост и се включва в политическото изграждане на българската държава. Избран е за предс. на Учредителното събрание и на I ВНС (1879) в Търново.

31. Пенчо П. Славейков (1866-1912)

Български поет, писател, литературен критик, философ, учител, преводач - най-малкият син на поета и политик Петко Славейков, един от участниците в кръга „Мисъл“, наред с Кръстьо Кръстев, Петко Тодоров и Пейо Яворов. Поддръжник на тезата за европеизиране на българската литература и култура. Директор (1909–1911) на Народната библиотека, директор на Народния театър (1908–1909). Класик на българската литература – автор на стихове и поеми, на философски статии и обзори, свързани с литературата, културата, изкуството.

32. Екзарх Йосиф (1840-1915)

Български екзарх. Роден в Калофер. Светското му име е Лазар Йовчев. Учи в Калофер, в Куручешме в Цариград и в френския католически колеж в Бебек. Завършва литература, а после и право в Сорбоната в Париж. Член на македонската дружина и редактор на списание „Читалище“. През 1872 г. приема монашество с името Йосиф. През 1876 става епископ и е избран за Ловешки митрополит.

От 24 февруари 1877 г. е български екзарх. Депутат в Учредителното събрание. Активно съдейства за църковното и просветно дело в поробените части на Отечеството – Македония и Тракия (над 1000 български училища, духовна семинария в Цариград, свещеническо училище в Прилеп, преместено в Одрин и др.).

След Балканските войни живее в София, където умира през 1915 г.

33. Васил Петлешков (1845-1876)

Роден в Брацигово. Учи в родния си град, а през 1873 г. – няколко месечни медицински курсове в Цариград. Създател на читалището в Брацигово. Председател на революционния комитет в Брацигово. По негова инициатива се създава женското дружество „Надежда“. Участва като делегат на революционното народно събрание в Оборище. Избран в комисията, която разработва плана за въстаническите действия. Организира подготовката на Брациговски район за Априлското въстание 1876 г. при обявяването му е в Панагюрище, връща се в Брацигово и на другия ден обявява началото на бунта. Ръководи въстаническите действия в района. Заловен и подложен на зверски изтезания, поема цялата отговорност върху себе си, на път за Пловдив поглъща отрова и е доубит от заптиетата.

34. Филип Тотю (1830-1907)

Деец на националноосвободителното движение, войвода. След 1850 г. е хайдутин в четите на Бойчо Войвода, П. Чернев, Ст. Люцканов Попов, Жельо Войвода, води дружина из Стара планина. Приема четническата тактика, разработена и провеждана от Г. С. Раковски. В съответствие с плана му, на 15 май 1867 г. начело на чета от около 40 души преминава Дунав при Свищов. След разбиването и Филип Тотю с още 4 души стига до Стара планина, присъединява се към четата на П. Хитов и с нея се оттегля в Сърбия. Установява се в Одеса, получава пенсия от руското правителство. През 1875 г. БРЦК възлага на Филип Тотю да премине с чета в България, но идеята не се осъществява. Предвожда доброволческа чета в Сръбско-турската война (1876), участва и в Руско-турската освободителна война 1877-1878 г.

35. Братя Миладинови (Димитър - 1810-1862; Константин -1830-1862)

Братя Миладинови са изтъкнати български възрожденци, просветители и фолклористи. Родени са в град Струга. Дълго време Димитър Миладинов е учител в много градове на Македония. Развива широка обществена и просветителска дейност. През 1861 година излиза епохалният труд на Миладинови

"Български народни песни". В него те събират, подреждат и систематизират великолепни образци на българския песенен фолклор. Обявен за "царски душманин", Димитър Миладинов е арестуван и отведен в Цариград. Не след дълго там е затворен и неговият брат Константин, като и двамата са набедени от гръцките фанариоти. Двамата умират от тиф в цариградските тъмници през 1862 година.

36. Наум Преславски (ок.830-910)

Книжовник и висш духовник, един от петимата ученици на братята Кирил и Методий. Биографичните данни за живота и дейността му са твърде оскъдни. От Пространното житие на Кирил и Методий научаваме, че участвал в тяхната великоморавска мисия и че в края на 867 или началото на 868 бил един от тримата техни ученици, които били ръкоположени за свещеници в Рим. След смъртта на Кирил придружавал Методий в Панония и Великоморавия. През 885 пристигнал в България. Отначало се установил в Плиска и се изявил като организатор на църковния и просветния живот в столицата и нейните околности. Предполага се, че е работил в манастира "Св. Пантелеймон" край Охрид. През 905 издигнал манастир на Охридското езеро, който днес носи неговото име. След смъртта му бил канонизиран за светец. Като книжовник Н. има големи заслуги за създаването и процъфтяването на Преславската книжовна школа и Охридската книжовна школа.

37. Неофит Бозвели (1785-1848)

Свещеник, мисионер на светогорските манастири, учител, книжовник, писател. Родоначалник на борбата за българска национална църква. Като учител в град Свищов, заедно с Емануил Васкидович започва книжовна дейност: „Славяноболгарское детеводство за малки деца”, в което се издига идеята за светско образование и за изучаване на български език в училищата. Заедно с Иларион Макариополски официално представят българите пред високата порта и Цариградската патриаршия. Изпращат две прошения за разрешаване на българския църковен проблем. Автор е на едни от първите печатни български учебници с енциклопедичен характер, на огромна кореспонденция с историческа и литературна стойност, на диалози и мемоари със силно въздействащо патриотично звучене. Най-значимото произведение на Неофит Бозвели като книжовник е „Плач бедная Мати Болгария” (1846).

38. Константин Фотинов (ок. 1790-1858)

Български учител и редактор. От 1828 г. става учител и се занимава усилено и с книжовна дейност. В същата година създава в град Смирна (днес Измир) смесено елино-българско училище, с изучаване на български, гръцки и френски език. Редактор и издател е на първото българско списание с енциклопедичен характер „Любословие”, излизало в Смирна от 1844 г. до 1846 г. Чрез него той укрепва националното съзнание на българския народ и да повдига неговото самочувствие чрез примери от родната му история. Поместени са статии по история, български език, география, медицина, религия, морал и др. Със своето разнообразно съдържание списанието изиграва немалка роля за развитието на българското образование в средата на XIX в. Във връзка с нуждите на преподавателите Фотинов издава и някои учебни помагала: „Българский разговорник”, превежда от гръцки „Общее землеописание” и др.

39. Ангел Кънчев (1850-1872)

Деец на националнореволуционното движение, помощник на В. Левски. Роден в Трявна. Първоначално учил в родния си град, а след това в Русе. Продължил образованието си като стипендиант в Белградската гимназия (Бесарабия), а след това се прехвърлил във Военното училище в Белград (Сърбия). Включил се дейно в националнореволуционното движение и през с.г. бил определен от Българския революционен централен комитет в Букурещ за помощник на В. Левски. В края на август с. г. той се срещнал с Апостола в Ловеч и получил от него задачата да се заеме с организационна и агитационна дейност в Северна България. За кратко време К. успял да разгърне широка дейност. На 5 март 1872 направил опит да се прехвърли тайно в Румъния, но на русенското пристанище бил издаден и обграден от полицейските власти. За да не бъде заловен жив, сложил сам край на живота си.

40. Хаджи Димитър (1840-1868)

Участник в националноосвободителното движение, войвода. Роден в гр. Сливен. Баща му е преуспяващ занаятчия. Чичовците му са известни хайдути и войводи. Учи в родния си град. Включва се в четата на Панайот Хитов, с която обикаля Балкана, и известно време е неин знаменосец. През пролетта на 1864 г. е в Букурещ, където се среща с Георги Раковски. За кратко време води чети отвъд р. Дунав, които бързо се разпускат. През 1867 г. влиза като войвода в Тайния централен български комитет (ТЦБК). На 6 юли 1868 г. заедно със Стефан Караджа преминават р. Дунав начело на чета от 129 души. Загиба в сражение на връх Бузлуджа.

41. Стефан Караджа (1840-1868)

Революционер, войвода. Роден в с. Ичме (дн. Стефан Караджово), Ямболско. Потомък на Момчил войвода. Участник в Първа българска легия в Белград (1862). През 1864-1866 г. обикаля с малка чета из Стара планина. През 1867 г. участва в организирането на чети в Румъния за България и в създаването на Втора българска легия в Белград. Заедно с Хаджи Димитър организира и предвожда чета, която на 6 юли 1868 г. преминава р. Дунав при с. Вардим, Търновско, и се отправя към Стара планина. Открита и нападната от потеря и редовна турска войска. Тежко ранен в боя в местността Канлъдере (при с. Вишовград, Търновско). Заловен и обесен полумъртъв в гр. Русе.

42. Панайот Волов (1850-1876)

Организатор и ръководител на Априлското въстание в IV революционен окръг. Учи в родния си град Шумен, а по-късно – в Букурещ, Болград, Одеса и Николаев. От 1873 г. е учител и директор на училище в Шумен, където ръководи местния революционен комитет и участва в Общото събрание на БРЦК в Букурещ през 1874 г. Съдейства за подготовката на Старозагорското, а след това на Априлското въстание. Участва в работата на Гюргевския революционен комитет, който го определя за апостол на IV революционен окръг.

43. Баба Тонка Обретенова (1812-1893)

Деятелка на националнореволуционното движение, куриерка на Българския революционен централен комитет в Букурещ. Родена в Русе. Омъжена за Тихо Обретенов - образован и патриотично настроен богат търговец. В техния дом, разположен на самия бряг на р. Дунав и снабден със специално скривалище, намерили топъл прием много революционни дейци, преследвани от османските власти. Тук се провеждали тайни заседания, подготвяли се съзаклятия. Б.Т. изпълнявала ролята на куриер, пренасяла оръжие, кореспонденция и пр. между Румъния и България. Същевременно полагала и големи грижи за затворените в русенския затвор революционери и патриоти. През 1864 тя застанала начело на бунта на русенските жени, които се обявили против гръцкия владика Синесий, който отказал да води богослужението в черквата на български език. Своя родолюбив и безстрашен дух тя предала и на своите деца. Четирима от синовете и едната и дъщеря взели дейно участие в националнореволуционното движение: Петър и Ангел се включили в четата на Хаджи Димитър и Ст. Караджа; Никола бил помощник-апостол в III-Врачански, революционен окръг по време на подготовката на Априлското въстание 1876, а Георги бил убит като четник в четата на Стоил войвода.

44. Душо Хаджидеков (1837-1876)

Роден в Чирпан. Преселва се в Пловдив, където се занимава с търговия. Търговец, обществен деец, дарител; участник в националноосвободителното движение.

През 1872 година поправя със свои средства старата сграда на училището 'Св. Троица'; по-късно става постоянен негов дарител, а през 1878 година му завещава 'един салаш с четири стаи в квартал Мараша, и една нива от осем уврата'. В личното му тефтерче (съхранявано в Музея на Възраждането и националноосвободителните борби) са записани и други негови дарения за пловдивските училища - Голямото, Девическото, в махала Гюлбахча.

Той става член на местния таен революционен комитет, основан през 1869 година от Васил Левски; по-късно установява връзки с апостолите на IV революционен окръг Георги Бенковски и Тодор Каблешков. След разгрома на Априлското въстание (1876) е арестуван и прекарва две години в затвора Таш Капия.

В самото навечерие на освобождението на Пловдив от турско робство, на 4 януари 1878 година, часове преди руските войски да влязат в града, башибозуци извеждат от затвора Таш Капия 123 българи, и ги избиват в близката местност Остромила - сред тях е и Душо Хаджидеков. Днес на мястото, на което са съсечени, се издига висок кръст с паметна плоча.

45. Георги Търнев (1852-1876)

Участник в националноосвободителното движение. Роден в Пловдив. Брат на Хр. Търнев. Един от сподвижниците на В. Левски. След неговата гибел емигрира в Румъния, където постъпва в жандармерията и придобива военни знания. В края на 1875 се завръща в родния си град и заедно с брат си Христо държат бащиния си хан. Влиза в състава на местния революционен комитет и оказва материална подкрепа при подготовката на Априлското въстание 1876. След избухване на въстанието оглавява чета от 60 души, с

която влиза в сражения с башибозуците при с. Старо Ново село (дн. Старосел), Пловдивско. След неуспеха на въстанието се присъединява към групата, предвождана от Т. Каблешков, с намерение да емигрира в Румъния, но е убит от преследваща ги турска потеря.

46. Димитър Матовски (1835-1882)

Димитър Недялков Матовски - близък другар на В. Левски, виден деец на българската национална революция и на борбата за обединение на отечество то след Берлинския конгрес от 1878 г. Роден през 1835 г. в Чирпан; учи в Стара Загора; учителства в Меричлери. В това село той основава и читалище, но фанариотите успяват да го злепоставят пред турската власт, и около 1871 г. Матовски е принуден да се пресели в Пловдив. По време на Берлинския конгрес, Матовски е сред инициаторите на народния отпор срещу решенията му. На 16 август 1878 г. в неговия дом се провежда съвещание на български патриоти, които решават, че ако турските войски се върнат, ще им се противопоставят с оръжие.

47. Марин Дринов (1838-1906)

Учен историк, филолог, обществен и държавен деец. Роден в Панагюрище. Образованието си получава в Киевската семинария и в Московския университет. От 1873 е доц., а от 1876 и проф. в Харковския университет. По време на Руско-турската освободителна война 1877–1878 е включен в Гражданската канцелария към щаба на Дунавската армия, оглавявана от княз Вл. А. Черкасски. След освобождението на София (1878) е назначен за вицегубернатор. През 1878–1879 завежда отдела за народно просвещение и духовни дела и е съветник на руския императорски комисар княз А. М. Дондуков-Корсаков. Взема дейно участие в изработването на Търновската конституция. По негово предложение Учредителното събрание 1879 обявява София за столица на Княжество България. Един от инициаторите за откриване на Софийската публична библиотека (дн. НБ "Св. св. Кирил и Методий"). Негово дело е и изработването на устава на Държавния съвет 1881–1883.

48. Стоян Заимов (1853-1932)

Стоян Заимов е роден в град Чирпан. Учи в класното училище в град Стара Загора (1867-1869), където се запознава с Васил Левски и става член на Тайния централен български комитет (ТЦБК). През следващите две години завършва педагогически курс в град Пловдив и става учител. Участва в основаването на Гюргевския революционен комитет, който подготвя Априлското въстание. Определен е за главен апостол на Трети (Врачански) революционен окръг. В началото на 1876 година се прехвърля в България, но след избухването на въстанието е заловен и получава смъртна присъда, заменена с доживотно заточение в крепостта Сен Жан д'Акр (днес Акра или Ака, Израел). Освободен по общата амнистия след Санстефанския мирен договор (3 март 1878 г.). След Освобождението се завръща в България.

През 1882 година завършва Педагогическия институт в Москва. Съставя учебници и методически ръководства, основава сп. „Училищен преглед“ (1896-1949), директор на Народната библиотека в София между 1903 и 1908 година.

Наред със Захари Стоянов полага основата на българската модерна мемоарна традиция. Заимов умира в град Плевен в 1932 година. Баща е на генерал Владимир Заимов.

49. Иларион Макариополски (1812-1875)

Деец на църковно националното движение. Роден в гр. Елена. Учи последователно в родния си град, в гр. Арбанаси, в Карея (Атон), на о. Андрос, в Цариград, Атина. Замонашва се в Хилендарския манастир. От 1844 г. е най-близък съратник на Неофит Бозвели. Заедно с него изготвя първите програмни документи на църковното движение. През 50-те и 60-те години на XIX в. се откроява като най-авторитетния водач на църковните борби. Ръкоположен за епископ (1858); инициатор за организиране на т.нар. Великденска акция (3 април 1860 г.), изразяваща се в открито отхвърляне на църковното подчинение на българите на Вселенската патриаршия. След учредяването на Българската екзархия е избран за Търновски митрополит.

50. Черноризец Храбър (края на 9.век-10. век?)

Черноризец Храбър - един от блестящите представители на старобългарската литература от т. нар. Златен век, е обект на множество хипотези. Спори се дали ХРАБЪР е истинското име или е псевдоним. Правени са опити за идентифициране с известни исторически личности: с Константин-Кирил Философ, с Климент Охридски, с Йоан Екзарх, с Наум, с Черноризец Докс. През 1927 г. Васил Златарски изказва хипотезата, че Черноризец Храбър и цар Цар Симеон са едно и също лице. Автор на трактата “За буквите”.

51. Йоан Екзарх (9.-10. век)

Един от най-видните писатели и дейци на културата в средновековната българска държава. Биографичните данни за неговия живот са твърде оскъдни. Не се знаят нито точните години, през които е живял, нито родното му място. От книжовното му наследство се вижда, че е бил добър познавач на книжовния гръцки език, което дава основание да се предполага, че е получил своето образование в някоя известна византийска школа. В края на IX в. направил превод на съчинението "За православната вяра", написано от византийския богослов Йоан Дамаскин, към което прибавил и свое кратко предисловие. Най-значителен интерес представлява компилативният му труд "Шестоднев". В него са включени части от произведения на различни византийски автори и най-много от съчинението на Василий Велики. Заедно с това в него са вмъкнати и твърде ценни сведения за историята на българската държава по времето на цар Симеон I (893- 927). Прави описание на царските дворци, дава сведения и за самия владетел, за облеклото му, за болярите, за социалното разслоение на обществото и пр.

52. Цар Калоян (1168?-1207)

Цар (1197-1207) от рода Асеневци, брат на цар Асен I (1187-1196) и на цар Петър II (1196-1197), изтъкнат пълководец и дипломат. При него била освободена цяла Северна България заедно с черноморските градове, а така също и областите около Видин, Белград и Браничево. В началото на 1201 в ръцете на българския владетел паднали още важната крепост Констанция (дн. Кюстенджа) и Варна. Влязъл в преговори с римската курия и през 1204 сключил уния с папа Инокентий III. В резултат на това той бил провъзгласен за "крал", а архиепископ Василий - главата на българската църква, за "примас". Този акт имал чисто формален характер и не позволил на римския папа да разпростре своето влияние над българите, но дал възможност на българския владетел да продължи усилията си за териториално разширение на своята държава. След блестящо разиграна военна операция, на 14 април 1205 нанесъл катастрофално поражение на кръстоносците при Одрин и пленил император Балдуин Фландърски. След тази битка българската държава се утвърдила като първостепенна политическа и военна сила на Балканите. Скоро К. превзел Пловдив и се насочил на юг към Солунското маркграфство. Освободил за кратко време редица крепости - Серес, Костур, Битоля, Охрид и др., и стигнал до стените на Солун. Убит от куманския вожд Манастър в резултат на заговор, в който участвали и някои български боляри, недоволни от прекомерното засилване на централната власт.

53. Цар Самуил (9в.-6 окт. 1014)

Български цар от 997, син на комит Никола. Управлява заедно с братята си Давид, Мойсей и Арон, а след смъртта им и пленяването на Роман - еднолично. Премества столицата в Преспа, по-късно - в Охрид. Началото на 976 - започва борба за независимост на българската държава. 983 - превзема Лариса. 986 - нанася поражение на византийския император Василий II в прохода Траянови врата и освобождава от византийска власт Източна България. 996 - стига до Пелопонес; разбит при река Сперхей. 998 - отнема от сърбите областта Зета и Требине. Умира от сърдечен удар, когато вижда ослепените по заповед на Василий II Българоубиец пленени български войници след Беласишката битка.

54. Цар Петър (927 - 969)

Цар от 927. Син на цар Симеон I. В началото управлява с помощта на вуйчо си Георги Сурсубул. През 927 сключва мир с Византия, скрепен с брак с внучката на византийския император Роман I Лакапин - Мария; призната му е титлата цар, а на българския църковен глава - патриарх. При управлението на Петър I България води войни с унгарците, губи част от отвъд дунавските си владения, отслабва икономически и политически; появява се богомилството. През 968-969, подтикван от византийския император Никифор II Фока, киевският княз Святослав I предприема 2 похода на юг от Дунав. Разтревожен от опасността, надвиснала над България, Петър I получава сърдечен удар, оттегля се в манастир. Канонизиран от Българската православна църква.

55. Цар Асен I (12в.-1196)

Цар (1187-1196); един от основателите на Втората българска държава и на династията Асеневци. Произхожда от знатен българо-кумански род. Заедно със своя по-голям брат Петър II организира през 1185 в Търново въстание против византийските поробители (вж Въстание на Петър и Асен). След обявяването му А. I ръководил военните действия за изтласкване на византийските войски зад Стара планина. През 1186 освободил Мизия и предприел настъпателни действия в Тракия. След сключването на мира с Византия през 1187 в Ловеч, А. I бил провъзгласен за български цар. През 1190 византийският император Исак II Ангел предприел поход срещу България и влязъл в столицата и. Чрез военна хитрост А. I успял да накара императора да изтегли войските си от Търново, а след това ги разбил в Тревненския проход. През 1191-1194

отбивал успешно всички атаки на византийските войски, а през 1195 отстранил надвисналата опасност и от северозапад, като разбил унгарците. В резултат на тази победа присъединил към българската държава Видинската, Браничевската и Белградската област. Успял да укрепи царската власт и да парира опитите на местните боляри за отцепване. Това предизвикало недоволството на част от болярската класа, която, подтиквана от византийската дипломация, организира заговор против него. А.І бил убит от братовчед си Иванко.

56. Цар Иван-Асен II (?-24 юни 1241)

Български цар (1218-41). Син на Иван Асен I. Заема престола, като отстранява Борил с помощта на руски и кумански дружини. Чрез брака си с маджарската принцеса Ана Мария сключва мир с Унгария и присъединява Белградска и Браничевска област. Поддържа мирни отношения с Епир и Латинската империя. Разбива епирския владетел Теодор Комнин в Клокотнишката битка 1230. България достига най-голямото си териториално разширение (с излаз на 3 морета - Бяло, Черно и Адриатическо). Покровителства външната и вътрешната търговия (виж грамоти на българските царе), сече първите златни монети. През 1235 възстановява православие и Търновската патриаршия.

57. Цар Теодор-Светослав (13в.-1322)

Теодор Светослав е син на цар Георги Тертер I от първия му брак и вероятно е роден някъде в началото на 70-те години на XIII в. Към 1279 г. Теодор Светослав и неговата майка са изпратени като заложници в Никея, а към 1281 г. е обявен годещт му с дъщерята на тесалийския севастократор Йоан Ангел. През 1285 г. търновският патриарх Йоаникий III успява да договори освобождаването на Теодор Светослав. След завръщането му в Търново синът на Георги Тертер е обявен официално за престолонаследник и "съцар". Към края на 80-те години Теодор Светослав е изпратен като заложник в Златната орда. През 1300 г. успява да избяга заедно с Чака, когото поставя на българския престол. Възползвайки се от междусобиците, обхванали Златната орда, и похода на татарския хан Токту срещу Търново, Теодор Светослав организира преврат срещу Чака и сам застава на българския престол. В знак на благодарност хан Токту отстъпва на българите областта Бесарабия и по този начин България възстановява своята власт на север от р. Дунав. След като стабилизира вътрешнополитическото си положение Теодор Светослав предприема военни действия срещу Византия, прераснали в четиригодишна война. Към българската територия отново са присъединени градовете между Месемврия и Агатопол.

58. Св. Иван Рилски (876-ок.946)

Един от първите български християнски отшелници и канонизирани светци след покръстването на България. Основоположник на общежитийната уредба на българското монашество и на първата организирана монашеска обител – Рилския манастир. Остава така нареченото „Духовно завещание“, в което дава напътствия на учениците си относно уредбата на манастирите. Както народните предания, така и десетте пространни или кратки жития, писани от X до XIX век, рисуват подвига и делото на рилския пустинник изцяло и единствено като подвиг и дело на духа. Не случайно се приема, че Свети Иван Рилски е достоен да се нареди като „още един божи избраник към ликовите на Светите Седмочисленици“, а житиеписци го равняват с братята Кирил и Методий. Ако тяхното дело материализира вярата „черно на бяло“ чрез писаното слово, образът на Иван Рилски олицетворява усилието тя да се превърне в човешка същност. Поставяйки го редом с големите просветители, в тежки за България времена потомците му обединяват религията с езика – двете основни звена на народното и държавно единство.

59. Константин Преславски (9в.-10в.)

Старобългарски писател, проповедник, преводач и поет, първият преславски епископ (от 894 г.). Виден представител на Преславската книжовна школа. Най-значителното му произведение е „Учително евангелие“ със стихотворен предговор, известен като „Азбучна молитва“, на „Историкии“ – първият летописен труд на славянски език, който съдържа сведения за владетели и събития от „сътворението на света“ до 894 г. и други. Константин Преславски е един от строителите на българския книжовен език, полага основите на българската проповедническа традиция и е един от основоположниците на българската църковна поезия.

60. Патриарх Евтимий Търновски (ок.1325-ок.1403)

Последният патриарх на Втората българска държава, писател, преводач, създател на нов единен правопис, възприет в България, Русия, Сърбия, Молдова, Влашко. Полага основите на Търновската книжовна школа. Чрез книжовната си реформа се стреми да създаде единен правопис на базата на Кирило-методиевата традиция, а ревизира старите преводи. Автор е на жития, похвални слова, послания и други. Използва особен приповдигнат стил, който става отличителен белег на авторите от Търновската книжовна школа. Нейните възпитаници след падането на България под турска власт, развиват литературна дейност с международна значимост. Провъзгласен е за светец от Българската православна църква.

61. Константин Костенечки (1380?-след 1431)

Български писател. Учи в Бачковския манастир при Андроник - ученик на Евтимий Търновски. Към 1410 се установява в Сърбия при деспот Стефан Лазаревич. Съчинение – „Разяснено изложение за буквите” - най-обширният граматичен труд в старобългарската книжнина, предлага реформиране на сръбския правопис в духа на Евтимиевата правописна школа, Житие на Стефан Лазаревич, "Пътуване до Палестина" (компилативно-преводно) - първият пътепис в старобългарската литература.

62. Григорий Цамблак (ок. 1360-1420)

Книжовник и висш духовник. Роден в Търново (дн. Велико Търново). Родът му произхождал от знатната фамилия Цамблаковци. Първоначално учил при патриарх Евтимий Търновски, а след това продължил образованието си в Атон и в Цариград. Известно време бил на служба в Цариградската патриаршия. Като пратеник на патриарха изпълнявал редица църковни мисии в Молдова, Сърбия и др. В края на 1406 Г.Ц. се отправил за Москва при чичо си Киприан, който обаче по време на неговото пътуване починал. Намесвайки се в острия конфликт между Московското и Литовското княжество, застанал на страната на литовския княз и с негова помощ бил избран (1414) за киевски митрополит. Като книжовник се занимавал със съставяне на поучителни и похвални слова. По-важни от тях са: "Слово за възнесение Господне", "Похвално слово за Евтимий Търновски", "Похвално слово за Киприан" и др. Допринесъл твърде много за разпространението на българската култура в Молдова, Сърбия, Литва и Русия.

63. Анастасия Димитрова (1815-1894)

Първата жена учителка в България през епохата на Възраждането. Родена в Плевен. Получила образованието си в Карлово при известните български просветни възрожденски дейци Р. Попович и Б. Петков. През 1840 открива първото българско светско девическо училище в родния си град. След кратко прекъсване през 1842 отново продължава учителската си дейност, която упражнява в продължение на няколко десетилетия. През 1894 посещава Ерусалим и приема монашество под името Ана. Скоро след това умира в същия град

64. Стефан Богориди (1775/1780-1859)

Българин по произход, внук по бащина линия на Софроний Врачански, висш чиновник в Османската империя. Роден в Котел. След като завършил гръцкия лицей "Св. Сава" в Букурещ, станал учител в Цариград. От 1812 до 1819 бил окръжен управител в Галац, а през 1821 - каймакам на Влашко. През 1822 заемал същата длъжност и в Молдова. От 1823 до 1825 бил драгоман на османската флота. След това изпаднал в немилост и в продължение на пет години бил заточен в Мала Азия. През 1829, след подписването на Одринския мир, султан Махмуд II (1808-1839) го привлякъл за свой съветник, дал му титлата княз, а след това го назначил и за управител на о. Самос. През управлението на султан Абдул Меджид (1839-1861) Б. бил член на Танзиматския съвет и имперски съветник. В качеството си на висш османски сановник Б. подпомагал много българи от родния си град и др. краища на страната. Той издействал разрешение от султана за изграждане на българска черква в Цариград (наречена "Св. Стефан"), която след това играла важна роля в църковно-националната борба на българския народ.

65. Стефан Стамболов (1854- 1895)

Революционер, политически и държавен деец, поет, журналист и преводач. Роден в Търново (дн. Велико Търново). Първоначално учи в родния си град, а след това - в Одеската духовна семинария. Поради връзки с руски революционери бива изгонен от семинарията. Прехвърля се в Румъния, където попада в средата на българската революционна емиграция. През есента на 1874. е определен от БРЦК за заместник на В. Левски и като апостол се прехвърля отново в България, обикаля старите революционни комитети и успява да активизира дейността на някои от тях. Развива извънредно активна дейност за подготовката на Старозагорското въстание 1875. През януари 1876 преминава р. Дунав и се отдава на организационна дейност в определения му окръг. По време на войната 1877 - 1878, която посреща с огромна радост, става

секретар на военния пратеник на Славянския комитет в България княз Нарискин, включва се активно в събирането на храни и продоволствия за руската войска, полага грижи и за Българското опълчение. След учредяването на Либералната партия влиза в нейните редове. Посреща с радост извършеното в Пловдив Съединение на Източна Румелия с Княжество България 1885 и участва като доброволец за неговата защита по време на Сръбско-българската война 1885. До лятото на 1886 се придържа плътно до поведението на своя партиен шеф П. Каравелов. Полага големи грижи за развитието на занаятите и индустрията, сключва и първите търговски договори с някои от западноевропейските държави (въпреки формалните пречки от т. нар. режим на капитулациите), съдейства за активизиране на културния живот и пр. В областта на външната политика провежда открита антируска линия. Спрямо вътрешната политическа опозиция проявява нетърпимост и преследва сурово своите противници. Въпреки големите му заслуги за довеждането на княз Фердинанд I на българския престол, в началото на 90-те г. на XIX в. отношенията между тях започват да се влошават, за да достигнат до пълен разрыв през май 1894. В началото на юли 1895 е нападат на една от централните столични улици и съсечен. Почива след няколко дни от получените тежки рани.

Освен като революционер, политически и държавен деец С. се изявява и като поет. Автор е на сравнително неголям брой стихотворения, част от които издава още през 1875 заедно с Хр. Ботев в стихосбирката "Песни и стихотворения".

66. Сава Доброплодни (1820-1894)

Български книжовник, педагог, театрален деец, почетен член на БКД (1884). Основава (1856) в Шумен първото класно девическо училище в България. Съставя и издава учебни помагала. Побългарената му комедия "Михал" (1853), поставена от него в Шумен на 15 авг. 1856, е едно от първите театрални представления в България. Пиеси, преводи, автобиография.

67. Райно Попович (1773?- 1858)

Райно Събев Стоянов е български възрожденски учител и книжовник един от реформаторите на българското училище. През 1819 г. с материалната помощ на Стефан Богориди открива в Котел второто елино-българско училище, след това на Емануил Васкидович в Свищов. В 1826 г. основава елино-българско училище и в Карлово. Освен в Учителства още в Котел, Жеравна и Пловдив. Ученици на Попович са Георги Сава Раковски, Петър Берон, Гаврил Кръстевич, Евлоги и Христо Георгиеви, Ботьо Петков и др. През 50-те години на 19. век осъзнава нуждата от приобщаване на българската с руската култура. Превежда от гръцки на български няколко книги, сред които басните на Езоп и нравоучителния сборник "Христоития или благонравие", която наред с напътствия за поведението в обществото и семейството, за отношенията между хората, дава съвети и по въпросите за облеклото, за походката, начина на говорене, както и включва сентенции от античната култура и жизнеописания на известни гръцки мислители като Аристотел, Платон, Омир, Питагор.

68. Панайот Хитов (1830-1918)

Прочут хайдутин и войвода от гр. Сливен. Участник националноосвободителното движение от 1858 г. ръководител на чета през 1864 г. в Сърбия. През 1866 г. е помощник на Г. С. Раковски в революционната му дейност и участва в създаването на „Върховно народно българско тайно гражданско началство“. През 1867 г. кръстосва с четата, чийто знаменосец е Васил Левски из Стара планина. През 1868 г. участва в Втората българска легия. Член на БРЦК. Търси разумен компромис между четническите идеи на Г. С. Раковски и тактиката на В. Левски, като през 1873 г. изработва план за освобождение на България, който остава неприложен.

Включва се активно в подготовката на Сръбско-турската война (1876). Участва като доброволец в щаба на ген. Гурко по време на Освободителната война. Охранява с четата си Хаинбоазкия проход, участва в боевете при Шипка и Шейново.

След Освобождението е избран за депутат в Народното събрание и околийски управител на Русе. Автор е на „Моето пътуване по Стара планина и живоописанието на някои български стари и нови войводи“. Умира през 1918 г.

69. Александър Богориди (Алеко паша), княз (1822-1910)

Най-малкият син на един от най-влиятелните българи в Османската империя - княз Стефан Богориди, брат на Никола Богориди, правнук на Софроний Врачански.

Александър Богориди израства и е възпитан в гръцка среда. Учи във гръцката Патриаршеска школа в Цариград, в Яш (Румъния), Люневил (Франция). Получава висше образование по държавно право в Германия.

Александър Богориди заема високи държавнически постове в Османската империя - член на Държавния съвет, министър на обществените сгради, пощите и телеграфите, дипломатически агент в Молдова, член на дипломатическата мисия в Лондон, посланик във Виена (1876 - 1877).

След Руско-турската война (1877–1878) и последвалия я Берлински договор с протекцията на руския император Александър II и съгласието на Великите сили, Александър Богориди е назначен за главен управител на Източна Румелия на 13 март 1879. Той е свързан с изгонените от Княжество България лидери на Либералната партия Петко Славейков и Петко Каравелов.

След абдикацията на княз Александър Батенберг през 1886 г., Александър Богориди е един от кандидатите за българския престол. Умира в Париж през 1910 г.

70. Евлоги Георгиев (1819-1897)

Роден в Карлово. Учил в родния си град и в Пловдив. За кратко време бил учител в Карлово. През 1839 г. се установил в Букурещ, където започнал търговска дейност. Заедно с брат си Христо натрупали богатство като изнасяли ориз, памук, жито, кожи и др. От Англия внасяли преди, платове, захар, подправки, кафе. Братя Георгиеви били най-богатите български търговци и банкери от XIX век. Дарявали големи суми пари за издръжка на ученици в чужбина, за дружества, читалища, болници, училища в България и Румъния. След Освобождението Евлоги Георгиев дарил мястото и средствата за построяване на висше училище в България – днешния Софийски университет.

71. Драган Манчов (1834-1908)

Той е роден в Батак през 1834 г. Учителствува в с. Радилово, Батак, Пазарджик, Перушица и Пловдив. От 1862 година се отдава на книгоиздателска дейност. Заедно с Христо Г. Данов Манчов е най-големият български книгоиздател и книгоразпространител през Възраждането. Книжарницата му има клонове в Солун и Свищов.

През 50-годишната си дейност Манчов издава 547 книги, голяма част от които са написани от неговото перо. Учебниците, които издава, се преимуществено за началните класове и са осъществявали задачата образованието да формира националната идентичност.

Неговият „Башин език“ е първата книга за нагледно гласно преподаване и един от най-известните учебници за времето си, претърпява над 40 издания и цели десетилетия е в програмите на българските училища. Манчов отпечатва също църковнопевчески сборници, географски атласи и първата българска енциклопедия „Енциклопедичен речник“. Има сведения, че той е един от хората, които налагат името „Стара планина“, вместо използваното дотогава Балкан.

Участва в Старозагорското въстание - 1875 г., за което е арестуван. Манчов е един от първите разпространители на идеите на големия руски педагог Константин Ушински, чиято книга „Детски свят“ Манчов е превел и издал. През май 1879 година разкрива собствена печатница в Пловдив. От отварянето на печатницата до края на века в нея излизат 448 книги, предимно учебна литература.

През 1901 г. Манчов води и кратка обществена активност като кмет на Пловдивската община.